

The Gleaner

Vol 3 (1965)

Οι παραλείψεις στις Βιβλιογραφίες

Δημήτριος Σ. Γκίνης

doi: [10.12681/er.10531](https://doi.org/10.12681/er.10531)

Copyright © 2016, Δημήτριος Σ. Γκίνης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Γκίνης Δ. Σ. (2016). Οι παραλείψεις στις Βιβλιογραφίες. *The Gleaner*, 3, 76–78. <https://doi.org/10.12681/er.10531>

Τ Α Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α

ΟΙ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ ΣΤΙΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ἀφορμὴ γιὰ τὶς παρακάτω σκέψεις, μοῦ ἔδωσεν ἡ λαμπρὴ ἐργασία τῶν Γ. Λαδᾶ καὶ Ἀθ. Χατζηδήμου, γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας τοῦ 18ο αἰῶνα τοῦ Legrand'. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ἑλληνοιστὴς περιγράφει στὸν 18ο αἰῶνα, (ἢ, πιδ σωστά, μέσα στὰ χρόνια 1701 ἕως 1790) 1259 βιβλία. Οἱ προσθήκες Λαδᾶ - Χατζηδήμου, προσθέτουν 201 νέα βιβλία, ἄγνωστα ἐντελῶς στὸν Legrand, δηλαδὴ ἔχουμε μιὰ ἀξιοπρόσεκτη αὐξηση κατὰ 16ο/ο. Καὶ πρέπει ἀκόμη νὰ σημειώσουμε, πὼς γιὰ τὶς προσθήκες αὐτές, δὲν ἔγινε καμμία συστηματικὴ ἔρευνα σὲ μεγάλες Βιβλιοθήκες². Οἱ δυὸ συντάκτες, ἐπῆρανε κυρίως γιὰ βᾶση 111 βιβλία ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ κυρίου Ἀθ. Χατζηδήμου, 12 ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Γ. Ἀρβαντιτῆ καὶ σ' αὐτὰ προσθέσανε μερικὰ βιβλία ἀπὸ μερικὲς ἄλλες Βιβλιοθήκες, κυρίως ἀπὸ τοὺς καταλόγους τους, καθὼς καὶ ὅσα σκόρπια, κατὰ καιροὺς, εἶχαν προσθέσει διάφοροι ἐρευνητὲς (Μ. Μανούσακας, Γ. Λαδᾶς, κλπ.).

Ἄμα ὅμως σκεφθοῦμε, πὼς ἀπὸ μιὰ περιορισμένη ἔρευνα, βρεθήκανε νέα βιβλία, ποὺ αὐξήσανε τὴν ἀρχικὴ Βιβλιογραφία τοῦ Legrand κατὰ τὸ 1/7, πρέπει νὰ συμπεράνουμε, πὼς ἂν ἡ ἔρευνα γίνε πιδ συστηματικὴ, καὶ ἰδίως ἂν ἐπεκταθεῖ στὶς μεγάλες Βιβλιοθήκες, οἱ συμπληρώσεις θὰ εἶναι πολὺ περισσότερες³.

Πολὺ χειρότερα εἶναι τὰ πράγματα γιὰ τὴν Ἴονιο Βιβλιογραφία τοῦ ἴδιου· ἡ Βιβλιογραφία αὐτὴ διασταυρᾶνεται μὲ τὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1880-1863, Γκίνη - Μέξα· ἡ πρώτη, πιδ ἐκτεταμένη χρονικὰ (1494 - 1900), ἀλλὰ πιδ περιορισμένη τοπικὰ (Ἑπτάνησος), ἡ δευτέρα, πιδ περιορισμένη χρονικὰ (1800 - 1863), ἀλλὰ πιδ ἐκτεταμένη τοπικὰ. Ἄν θελήσουμε νὰ ἐξετάσουμε, τί πρόσφερον ἡ μιὰ στὴν ἄλλη, θὰ βροῦμε, πὼς ἡ Ἴονικὴ, στὴν περίοδο 1800 - 1863 ἀναγράφει 1832 ἐντυπα (ἀριθ. 572 ἕως 2401)· ἀπὸ αὐτὰ, 824, ξενόγλωσσα ἢ περιοδικὰ κλπ., εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας. Μᾶς μένουν λοιπὸν (1832-824) 1008 ἐντυπα· ἀπὸ αὐτὰ τὰ 1008,

1. Βλ. βιβλιοκρισία ἀπὸ τὸν Ἀ[λκη] Ἀγγέλου], στὸ περιοδικὸ τοῦτο, 2 (1964), σ. 223 - 224.

2. Δὲν τὸ λέω αὐτὸ μὲ τὴν παραμικρὴ διάθεση κατάκρισης εἰς βάρος τους: Αὐτὸς εἶτανε ὁ σκοπὸς τους· τὸν ἐξήγησαν μὲ εὐκρίνεια καὶ τὸν ἐκτελέσανε περίφημα. Οἱ ἀναγραφὲς τῶν ἐντύπων ἄσφογες, τὰ κείμενα ποὺ παραθέτουν ἄφθονα καὶ καλὰ διαλεγμένα, ὁ πρό-

λογὸς τους πλουσιώτατος καὶ οἱ παρατηρήσεις τους εὐστοχες.

3. Οἱ ἴδιοι, γιὰ τὸν 16ο καὶ 17ο αἰῶνα, μᾶς βεβαιώνουν (σ. 13'), πὼς ἔχουν μαζέψει 200 προσθήκες. Ἄν ὑπενθυμίσουμε πὼς ὁ Legrand ἔχει γιὰ τοὺς δυὸ αὐτοὺς αἰῶνες 1140 ἐντυπα, οἱ 200 προσθήκες ἀντιπροσωπεύουν μιὰν αὐξηση 17,6ο/ο.

ἡ *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Γκίνη - Μέξα* δανείστηκε 179 ἔντυπα, πού δὲν βρεθῆκανε ἀλλοῦ, δηλαδή ἡ αὔξησις πάνω στὰ 2495 ἑπτανησιακὰ ἔντυπα! τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας* εἶναι μόλις 7,20 /ο. Ἀντίθετα, τὰ ἑπτανησιακὰ ἔντυπα πού ἀναγράφει ἡ τελευταία, ἀγνοημένα ἀπὸ τὴν *Ἴονικὴ Βιβλιογραφία* τοῦ Legrand, εἶναι 1671, δηλαδή οἱ παραλείψεις τῆς ἀνεβαίνουν στὰ 1660 /ο. Δηλαδή, σὲ κάθε 100 βιβλία τῆς *Ἴονικῆς Βιβλιογραφίας*, ἀντιστοιχοῦν ἄλλα 166 βιβλία πού τῆς λείπουν. Φοβᾶμαι, πὼς ἅμα δημοσιευθεῖ καὶ ἡ *Ἴονικὴ Βιβλιογραφία* τοῦ Νάκη Πιέρρη, τὸ ποσοστὸ τῶν παραλείψεων τοῦ Legrand θ' ἀνεβεῖ πολὺ.

Σκοπὸς μου, μὲ ὅσα γράφω παραπάνω, κάθε ἄλλο εἶναι, παρὰ νὰ μὴ κρύνω τὴν ἀξία τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἔργου τοῦ Legrand, γιὰ τὸ ὅποιο πρέπει νὰ τοῦ εἶμαστε πάντοτε πολὺ εὐγνώμονες· ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε, πὼς, χωρὶς αὐτόν, ἡ γνώσις μας γιὰ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία ἀπὸ τὰ 1476 ἕως τὰ 1790, θὰ περιοριζότανε στὶς ἀναγραφές—καὶ τί ἀναγραφές!— τοῦ Ἀνδρέα Παπαδοπούλου - Βρετοῦ, μὲ τὰ 206 ἔντυπα ἕως τὴ χρονία 1700 (ἀντὶ τῶν 1140 τοῦ Legrand) καὶ μὲ τὰ 328 γιὰ τὰ χρόνια 1701 ἕως 1790 (ἀντὶ τῶν 1259 τοῦ Legrand).

Γιὰ τὶς παραλείψεις τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας 1800 - 1863* (Γκίνη-Μέξα) δὲν ἔχουμε ἀρκετὰ στοιχεῖα², γιὰ νὰ τὶς προσδιορίσουμε σὲ ποσοστά. Οἱ 224 Προσθῆκες τοῦ «Ἐραμιστῆ», πού ἀναφέραμε παραπάνω, στὰ 10399 τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας*, μᾶς δίνει μιὰν αὔξησις 2,10 /ο. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν μᾶς προσφέρει καμιὰ βᾶσις γιὰ ὑπολογισμούς, γιὰτὶ οἱ προσθῆκες αὐτές, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη τῶν Ἰακωβάτων - Τυπάλδων (97 ἔντυπα) καὶ ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ κυρίου Κ. Θ. Δημαρᾶ³, ἔγινε λίγο στὴν τύχη.

Θαρρῶ, πὼς ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος γιὰ νὰ σταθμίσουμε τὶς παραλείψεις τῆς ὁποιασ Βιβλιογραφίας, εἶναι ἡ *δ ε ι γ μ α τ ο λ ο γ ι κ ἡ ἔ ρ ε υ ν α* (enquête par sondage, sample surveys), πού ἐφαρμόζεται μὲ ἐπιτυχία στὴ Στατιστικὴ, γιὰ ν' ἀναπληρώσει τὰ μειονεκτήματα τῆς

1. Μαζὶ μὲ τὶς προσθῆκες, πού δημοσιευθῆκανε στὸ περιοδικὸ τοῦτο, 1 (1963), σ. 51 κέ., 243 κέ. καὶ 2 (1964), σ. 127 κέ. καὶ 246 κέ. τῶν Κ.Θ. Δημαρᾶ, Ἐμμ. Φραγκίσκου, Β. Σαμπανοπούλου καὶ Χριστίνας Παγώνη.

2. Θὰ μεταφέρω ἐδῶ μιὰ χαρακτηριστικὴ ἐνδειξὴ γιὰ τὶς παραλείψεις τῆς, ἀπὸ τὸν Πρόλογο τοῦ τρίτου τόμου τῆς (σ. V, ὑποσημ. 1): πὼς ὁ Legrand κατεῖχεν ἐπτὰ βενετσιάνικες ἐκδόσεις τῆς *Ἱστορίας τοῦ Σταυράκη* τῶν χρόνων 1807, 1821, 1826, 1832, 1843, 1854 καὶ 1857 καὶ πὼς ἀπὸ αὐτὲς οἱ συντάκτες τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας* ξέρουσαν μόνον τὴν τελευταία. Ἀντίθετα, ὅμως, ἤξεραν αὐτοὶ ἄλλες τρεῖς ἐκδόσεις (1803, 1827 καὶ 1862) ἀγνωστες στὸν Legrand. Τὸ ἴδιο, ὁ Στέφ.

Ξανθοῦδιδης στὴν ἐκδόσις τοῦ *Ἐρωτώριου* (1915), ἀναγράφει ἐκδόσεις τοῦ Γλυκοῦ, στὰ χρόνια 1803, 1805, 1813, 1817, 1832 καὶ 1835. Οἱ συντάκτες τῆς *Ἑλλην. Βιβλ.* ἀγνοοῦνε τὶς δύο τελευταῖες, ἀλλ' ἀντίθετα ξέρουσαν ἄλλες τρεῖς (1802, 1819 καὶ 1847) ἀγνωστες στὸν Ξανθοῦδιδη.

3. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτὴ, πού συνέβαλε στὶς Προσθῆκες μὲ 60 ἔντυπα, εἶναι βέβαια πλουσιωτάτη σὲ βιβλία τῆς περιόδου 1800 - 1863, μὰ τὰ περισσότερα μοῦ τὰ εἶχε κιόλας προσφέρει ὁ κάτοχός τῆς, μὲ τὴν καλόκαρδη προθυμία πού τὸν χαρακτηρίζει, πρὶν τυπωθεῖ ὁ γ' τόμος τῆς *Ἑλλην. Βιβλ.* καὶ εἶχανε, εὐτυχῶς, ἐνωματωθεῖ σ' αὐτήν.

ἀπογραφῆς, μιὰ καὶ στῆ δική μας ἀκριβῶς περίπτωση, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη, ἢ ἀπογραφή εἶναι ἀδύνατη¹. Πῶς τὴν φαντάζομαι τῆ «δειγματοληψία» γιὰ μιὰ Βιβλιογραφία ; Παιρνοῦμε στὴν τύχη ἀπὸ τὸν κατάλογο μιᾶς μεγάλης Βιβλιοθήκης ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ βιβλία τοῦ εἴδους, τοῦ τόπου, ἢ τῆς χρονικῆς περιόδου ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει· μετροῦμε πόσα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἄγνωστα στῆ Βιβλιογραφία· ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄγνωστων, σὲ σχέση πρὸς τὸν ὅλικόν ἀριθμὸ, ἀποτελεῖ τὸ ποσοστὸ τῶν παραλείψεων². Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων ποὺ θὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὸ πείραμα, πρέπει νὰ εἶναι ὅσο μπορεῖ πιὸ μέγας, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὶς συμπτώσεις, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἀκρίβεια τῆς δοκιμῆς, μὲ μικρότερον ἀριθμὸ βιβλίων³.

Ἡ προσπάθεια νὰ ἐξακριβώσουμε τὸ ποσὸν τῶν ἐλλείψεων σὲ κάθε Βιβλιογραφία, δὲν ἔχει βέβαια γιὰ κίνητρο τὸ νὰ ικανοποιήσουμε τὴν περιέργειά μας γιὰ τὸ ποσοστὸ τῶν ἐλλείψεων τῆς· ἔχει δυό, πολὺ σοβαρότερους, σκοποὺς : α) νὰ ξέροῦμε ἕως ποιοῦ σημείου μπορούμε νὰ ἐμπιστευόμαστε στὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει μιὰ Βιβλιογραφία καὶ β) τὸν πρακτικὸ σκοπὸ, νὰ μᾶς ὑποδείξει ποιά Βιβλιογραφία ἔχει περισσότερον ἀνάγκη, νὰ ἐντείνουμε τὶς προσπάθειές μας γιὰ συμπλήρωσή της.

Τώρα τὸ ΚΝΕ ἀρχίζει μιὰ συστηματικὴ ἐστρατεία γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας 1800 - 1863*. Τυπώνει ἓνα Εὐρετήριο, ὅσο πιὸ πρακτικὸ καὶ χρηστικὸ γινότανε, γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ καὶ θὰ ζητήσει ἀπὸ τὶς Βιβλιοθήκες, ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, τὴ βοήθειά τους, γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς Βιβλιογραφίας Γκίνη - Μέζα. Ὅσοι βιβλιοθηκάριοι, ἰδίως τῶν μεγάλων Βιβλιοθηκῶν, ὄσες δὲν ἐρευνηθήκανε γιὰ τὴν κατάρτιση αὐτῆς τῆς Βιβλιογραφίας, θὰ θέλανε νὰ ὑποβληθοῦνε στὸν ἰδιαιτέρου κόπο τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρευνας, θὰ συμβάλουν ἰδιαιτέρα στὴ θεωρητικὴ διαπίστωση τῶν παραλείψεων τῆς.

Λημῆτριος Σ. Γκίνη

1. Γιατὶ ἀπογραφή θὰ σήμαινε, νὰ μετρηθοῦνε, σὲ ὅλες τὶς Βιβλιοθήκες τοῦ κόσμου, ὅλα τὰ βιβλία ποὺ λείπουν ἀπὸ μιὰν ὀρισμένη Βιβλιογραφία καὶ ἔτσι νὰ βρεθεῖ τὸ ποσοστὸ ἀπὸ τὶς παραλείψεις τῆς! Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, θὰ ἔπρεπε ὅλες οἱ Βιβλιοθήκες τοῦ κόσμου νὰ εἶχαν ἐντυπους Καταλόγους τῶν βιβλίων τους καὶ νὰ ἦταν ὅλοι αὐτοὶ οἱ Κατάλογοι στῆ διάθεσή μας! Ἀλλ' ἂν εἶταν δυνατὸ νὰ συμβοῦν ὅλα αὐτὰ, τότε δὲν θὰ ὑπῆρχανε καὶ παραλείψεις στὶς Βιβλιογραφίες!

2. Λυποῦμαι, ποὺ δὲν εἶχα πληροφορηθεῖ ἔγκαιρα τὴν ἀποστολὴ ἀπὸ τὸ ΚΝΕ στὸ Ληζούρι τῆς ἐκλεκτῆς ὁμάδας τῶν τριῶν συνεργατῶν του, γιὰ νὰ τοὺς παρακαλοῦσα νὰ ἐφαρμόζανε τὴ «δειγματοληψία» στῆ Βιβλιοθήκη Ἰακωβάτων - Τυπάλδων· ἂν καὶ ἡ εἰδικὴ

συγκρότηση τῆς Βιβλιοθήκης αὐτῆς, κυρίως μὲ ἑπτανησιακὰ ἐντυπα, θὰ εἶδαν ἴσως σφαλερῆ ἔνδειξη γιὰ τὴ δοκιμῆ.

3. Μιὰ δοκιμαστικὴ δειγματοληψία κάναμε μὲ τὸν Κατάλογο τοῦ Νικ. Δελιᾶλῆ τῶν βιβλίων τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Κοζάνης. Ἡ Βιβλιοθήκη αὐτὴ ἔχει 270 ἐντυπα ἀπὸ τὰ χρόνια 1800 ἕως 1832. Ἀπὸ αὐτὰ, ἑννέα δὲν βρεθῆκανε ἄλλοῦ γιὰ τὴν *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Γκίνη - Μέζα* σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα ποὺ βάλαμε παραπάνω οἱ παραλείψεις τῆς, σὲ συνάρτηση μὲ τὴ Βιβλιοθήκη τῆς Κοζάνης, εἶναι 3,30/o. Ἀπὸ τὴ Βιβλιογραφία τῶν ἑλληνικῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ L. Petit (1926), ἀπὸ τὰ 274 ἐντυπα γιὰ τὰ χρόνια 1800 μὲ 1863, ποὺ ἔχει αὐτὴ ἡ Βιβλιογραφία, ἦσαν ἄγνωστα στοὺς Γκίνη - Μέζα τὰ 23, δηλαδὴ τὰ 8,40/o.